

skoraj kompletna, potem pa pride kolekcija impresionistov, ki je nekoč prinesla prve mednarodne favorite svojemu narodu. Temu oddelku ne manjka drugega, kot sistematično izbrano dopolnilo Vesela in katero zadnjih Groharjevih del. Ostali, živeči impresionisti seveda še nimajo zaključnega oevrea.

Od tod naprej prihajamo bolj ali manj v sodobnost, ki je zbrana fragmentarno ter včasih celo nekritično. Od mladih umetnikov, ki pomenijo bodočnost naše likovne umetnosti, visi v zbirki po nekaj del, ki so včasih celo izposojena od avtorjev. Zato pa vise v zadnjih dvoranah tudi dela, ki sem ne sodijo, ker bi jih celo količkaj vestno razstavno razsodišče zavrnilo. To večinoma niso galerijske akvizicije. Enako neenakomerna in nekritična je zbirka kipov v posebni dvorani. Narodna galerija naj revidira svoj sodobni oddelek ter tako prizna uspešno borbo za sodobni umetnostni izraz, ki jo s svojimi najboljšimi močmi vodi peščica mlajših umetnikov. S takim činom bo kronala svoje zaslužno delo, ki ima na sebi pečat podjetne mladosti in zaupanja v lastne moči.

Rdeči gardist

Miško Kranjec

Židu Rosenthalu so to jesen — 1918 — razbili trgovino na vasi, odnesli, kar je bilo ‚premičnin‘, njega pregnali z družino vred, in v hlevu je nekdo podtaknil, da je pogorelo do tal. Žid Rosenthal je pobegnil in se ni prikazal več v vas, v mestu na Madžarskem ga je zadela kap. Mlad fant, Koštrca Lajoš, ki je prej služil pri židu, dokler ga niso povabili k vojakom in ki je zdaj vodil to razbijanje, je pobegnil v svet in tam vstopil k vojakom. Mesec dni kasneje je dobil kot nižji častnik povelje, da gre kaznovat kmete, ki so ropali in razbijali židom trgovine. Z enim topičem — bolj za strašilo — se je pripeljal in s celo stotnijo vojakov, da uredi razmere in kaznuje krivce. Med tem se je vrnila v Rosenthalovo razdrtijo hči Adelajda, osemindvajsetletno dekle v črni obleki in s pajčolanom na obrazu, in našla v svoji hiši starega Koštrca, vsega prestrašenega. Ždel je na kupu papirjev, ki so bili sredi trgovine, in katerih kmetje niso odnesli, ne vedoč, kaj bi z njimi.

„Kaj pa vi tu, Koštrca,“ je rekla Ada. Koštrca je v prejšnjih časih delal pri njih, bil pri hiši nekaj domačega in dobival hrano in stanovanje, ko sam ni imel nikjer doma. Tudi njegov sin — imenovani Lajoš Koštrca — je tu začel svoje življenje, se vozil z gospodom v mesto in kamor je bilo treba. Zdaj se je pa mladi tako izpridil, dočim je stari ostal zvest. „Pazim, da ne bi odnesli še tega, kar je ostalo. Vsak dan prihajajo ljudje in otroci, da bi brskali po tej ropotiji, če je še kaj ostalo. Pravijo, da nekje mora

biti denar, ki so ga prezrli. Pa sem si prinesel star prt in kadar slišim, da kdo prihaja, se pognem z njim in jočem kakor dete. Zato pravijo, da straši in nihče več si ne upa blizu.“ Ada se je nasmehnila. Potlej je stopila v kuhinjo in v spalnico: vse je bilo prazno, niti peč ni ostala cela. Okna je stari Koštrca zabil z deskami, da ne bi vsakdo lahko prilezel noter.

„Vse so nam razbili,“ je rekla Ada.

„Vse,“ je prikimal Koštrca. „Ves večer so razbijali in nosili.“

„Zakaj si še vi niste ničesar odnesli? Saj ste siromak.“

„Jaz, milostljiva, sem res siromak, ampak cigan nisem. Dovolj, da se mi je izpridil sin. — Jaz sem star, ne bom dolgo in ni vredno, da bi zdaj na starost svojo dušo obtežil z grehom. — A kje so vaš gospon oče?“

„Ni ga več,“ je dejala, „kap ga je zadela.“

„Pa gospa mama?“

„Izgubila se je, mislim, da je šla na Madžarsko k svoji sestri. Nisem je več videla.“

„A kaj mislite vi ukreniti?“

„Ne vem, Koštrca, svetujte mi, kaj naj storim.“

„Trgovino bi zopet odprli.“

„Tudi jaz mislim tako, če bi šlo, toda za trgovino je treba denarja.“

„Pravili so, da ima vaš oče mnogo denarja.“ Nasmehnila se je.

„Moj oče,“ je rekla, „je imel mnogo denarja, pa ga je državi posodil za vojsko, da bi zmagali. Zdaj nismo ne zmagali, ne denarja ni; vojska ga je snedla.“

„Potlej bi se pa omožili.“

Ada se je zopet nasmehnila. „To mi povejte, Koštrca, koga naj vzamem? Zdaj, ko nimam denarja. Tudi židov ni več mnogo, da bi lahko koga dobila.“

„Pa bi vzeli našega človeka, kristjana.“

„Ne ne, Koštrca, to ni tako enostavno, kakor vi mislite. Kristjan ne sme vzeti židinke in židinja ne kristjana.“

„To sem slišal,“ je dejal in to je bil zanj važen razlog. „Vere se ne smejo križati.“ Vendar je slišal, da sta židovska in kristjanska vera skoraj eno in isto. In to ji je tudi povedal: „Pravijo, da imate vi istega Boga kakor mi. Samo Marije ne priznavate in Kristusa Izveličarja. Toda Marija je rodila Boga in jo prav tako lahko častite.“

„Koštrca, naivno mislite. — Tu ne gre za nikakega Kristusa — saj tudi mi vemo, da je Kristus živel in bil velik prerok — niti ne gre za Marijo, ampak za popolnoma nekaj drugega. Tega vi ne bi razumeli.“ Res, Koštrca je bil vsakdanji človek in tega ne bi mogel razumeti. Kaj pa, tudi židje so ljudje, je mislil, in smejo imeti svojo vero, zlasti če imajo istega Boga kakor mi. A to bi vendar lahko sprevideli, da je naša vera prava in edina resnična. Toda prepirati se zastran tega z Ado, tega nikakor ni hotel.

Koštrca ji je privlekel od nekod star zaboj in ji ga ponudil namesto stola. Potlej ga je poslala v drugo trgovino, ki jo je imel domač človek, po salame in žemlje, da bi obedovala.

„Popoldne,“ je rekla, „pa nekoliko pospraviva. Potlej bom videla, kaj bo najboljše ukreniti.“

Dva tedna nato pa je prišla cela stotnija vojakov in vodil jih je Koštrca mlajši, Lajoš. Zvezdo je imel pod vratom in kapo postrani. Sablja mu je visela ob boku, o, nič več ni bil navaden vojak. Staremu je kar sapa zaprlo, ko se je ta stotnija pod sinovim vodstvom ustavila na vrtu pri Rosenthalu.

Mladi Koštrca je prišel v kuhinjo, kjer je naletel na Ado — pred vojno sta si bila velika prijatelja — počil z ostrogami in jo pozdravil po vojaško.

„Milostljiva, prihajamo delat red. Slišali smo — vaš spoštovani gospod oče je sporočil na biro — da so vam razbili trgovino in odnesli, kar je bilo mogoče odnesti. Naznanjam vam, da sem dal vse ceste iz vasi zasesti po stražah, da nam nihče ne more ubežati. Imam nalog, da poiščem krivce, jih povežem in odpošljem v Szombathely.“ Potlej je dal Adi roko in se smejal.

Stari Koštrca je stal ob strani in z odprtimi usti gledal svojega sina. Ne, prav nič si ni bil na jasnem, ali je vse to samo privid ali kaj podobnega.

„No, stari,“ je tedaj rekel sin, „Kaj pa tebe tu nosi? Ali si zdrav?“

„Zdrav sem,“ je rekel starec, „ampak zdi se mi, da bledem.“

„Ker me vidiš takega?“

„Ni mi jasno, kdo se je tako zmešal in poslal tebe red delat, prav tebe?“ Sin se je smehljajal.

„Čudno se ti zdi?“ Nato ga je ostreje pogledal in v tem pogledu je bilo mnogo.

„Ne boj se,“ je momljal starec. „To ni moja stvar, ti sam boš odgovarjal za njo, če ne pred drugimi, pa pred gospodom Bogom. Ti glej.“ In sin je dal staremu roko. Potlej se je pa okrenil k Adi, ki je gledala vse to z nerazumevanjem.

„No, milostljiva, zdaj lahko začnemo. Rad bi vedel, če imate kaj podatkov, to je, če ste že kaj izvedeli, kdo vse je vodil to rabuko, kdo je ropal in odnesel stvari, in če morda celo veste, kje jih ima spravljene.“

Toda Ada ni vedela ničesar. Tu in tam je kaj povprašala, pa ljudje ji niso ničesar povedali. Kako, da bi potlej še sami prišli pred oblast!? Ne, v časih, kakršni so ti, ni vredno imeti z oblastjo opravkov. Koštrca stari pa tudi ni ničesar povedal, dasi je kaj izvedel. Ne, njega te stvari niso brigale. Vsak naj sam zase odgovarja pred gospodom Bogom, to je njegova modrost; on noče imeti z nikomur nikakega opravka. Ni bil poleg, ko so

razbijali, in noče biti zdaj, ko bo treba dajati odgovor. Tako ni Koštrci mlajšemu kazalo nič drugega, kakor da je šel z vojaki od hiše do hiše.

Ves dan so iskali in zganjali ljudi na Rosenthalovo dvorišče. Tam so stali kmetje, bosí v jesenskem hladu, nekateri brez klobukov, trepetajoči v bojazni in negotovosti, kaj bo z njimi. Ženske so cvilile, kadar so jih vojaki suvali. Staremu Geriču so kazali kostanj pred hišo in mu dejali, da ga bodo obesili nanj. On da je bil vodja roparske družali, on kot komunist. Revež je bil ves trd od strahu, niti ust ni odpiral.

Adi so se polnile sobe z blagom, ki so ga prinašali kmetje z vseh strani. Koštrca je sedel tam na stolu — o, zdaj so že bili stoli pri hiši — in gledal ljudi in Ado in se smehljaj.

„Tako, tako, moji dragi,“ si je vihal brčice. „Zadnjič smo razbijali, zdaj pa vračamo. Takrat ni bilo oblasti, zdaj smo pa zopet dobili oblast, hvala bogu.“ Toda njemu samemu ni nihče ničesar rekel, razen, da so mu s pogledi grozili: Ne boj se, Koštrca, pridejo tudi zate časi reda in pravice. Proklet fakín, in še smeje se. Gledal je, kako veje bogastvo zopet skupaj. O, dobro je vedel Koštrca, kdo ima kaj skritega, vojaki so premetavali toliko časa, da so našli.

Stari Koštrca pa tega ni prenesel; odšel je nekam in potlej ga ni bilo vse do zime.

Zvečer sta pa Koštrca mlajši in Ada sedela v sobi. Zaskurila sta, zakaj mala pečka, ki je bila prej v trgovini, je prišla domov; prižgala sta luč, zakaj svetiljko, ki je visela v veliki sobi, lepo rožasto bakreno luč, je nekdo privlekel in celo petrolej je nekdo prinesel v vrču. Sedla sta na stola in se pomenkovala.

„No, Ada,“ je dejal Koštrca. „Kako si zadovoljna?“

Kaj bi Ada ne bila zadovoljna! Vse je šlo tako, kakor je mislila, da bo. Videla je kmete, ki jih je imela za prijatelje; tudi oni so si odnesli kakšno stvar, bodisi kakšno malenkost; vendar, odnesli so. Zdaj je vedela, da nima nikogar v vasi.

„Mogoče si še ti kaj odnesel,“ je rekla Koštrci in se smehljala — zakaj fant že ves dan govori veselo in zabavno in Ada je že vsa omamljena od tega njegovega govorjenja. Njegove ostroge ženketajo ves dan po sobi, ves dan frlucka, vse je kakor gospodar.

„Eh,“ reče, „škoda, da nisem vsega prevzel za ta čas, ko te ni bilo. Ampak, kdo je mislil, da bo vse tako. Vrag, kako se to spremeni. No, mnogo vas je pobegnilo, in zdi se mi, da se ne vrnejo več.“ Potlej si naziža cigarete.

„Take je moj papa kadil,“ reče Ada, ko ji ponudi cigareto. „Kaj, pri vojakih imate tudi take?“

„Pri vojakih,“ se smeje, „imamo vse najboljše. In vsega, kolikor hočemo.“ (Cigarete so pa iz njihove trgovine; on je dobro vedel zanje in si

jih je odnesel.) „Štiri leta smo stradali na fronti, čemu je potlej bila vojna, da ne bi vsaj malo koristnega imeli od nje?“

„Tudi deklet imate mnogo?“ vpraša Ada in oči se ji smeji — vsa je kakor en sam rahel nasmeh — njemu, temu nekdanjemu fakinu, kakor ga je imenoval njen oče, ki pa nosi zdaj ostroge in lepo obleko.

„Eh, tudi deklet nam ne manjka zadnje čase. Kaj pa naj počnemo? Muro stražimo in hodimo k dekletom.“

In zopet se smejeta. Ada kuha čaj — saj je zopet vsega dovolj pri hiši, čeprav ne vse. In potlej pijeta čaj in sedita drug poleg drugega in Koštrca pripoveduje.

„Fakin si bil vedno, Koštrca,“ reče Ada. „Kako bi zdaj mogel biti kaj drugega.“

„Misliš?“ In čez čas: „Kaj drugega naj bi pa bil, to mi povej. Bil sem hlapec pri vas. — Spomni se, kako sem gledal za tabo. Ampak, kaj mi je pomagalo — hlapcu. Zdaj sem vojak; pravijo, da znabiti počasi še daleč pridem. In — —“, prijel je njeno roko, „potlej me boš znabiti kdaj ljubila.“

Ada ne umakne roke. Oh, njena samota teh zadnjih dni jo je popolnoma strla. Zdaj še zlasti: že dva tedna živi sama z njegovim očetom in kakor vse kaže bo to življenje teklo še dalje tako. Nihče ne bo mogel posegati vmes. Osemindvajset let ji je zdaj, dolgo je živela v samoti, pričakujoč, da se kdaj kdo oglasi. Toda štiri leta je bila vojna, nikogar ni bilo sem na vas — saj ni bila prebogata židinja, da bi prihajali moški k njej. S kmeti pa ni hotela ničesar imeti. Zdaj je dočakala še to revolucijo, ki je njene živce skoraj strla; vrgla jo je v življenje na samoti, ji vzela očeta in odmaknila mater. Zdaj se je pa nenadoma prikazal človek, ki je z njo preživel mladost; čeprav je bil le hlapec, je bila nekdanje dni vendarle vsaj nekoliko navezana nanj. Smejala se je njegovemu divjaškemu življenju, zdaj ga pa vidi kot vojaka, ki se je začel pomikati po lestvi navzgor, ki je prišel v vodo, ki mu je prijala. In ko ji je gledal za trenotek v oči, ko se ji je z obrazom čedalje bolj bližal, tedaj se ni mogla več braniti: prepustila se mu je.

In ko je vojak zjutraj na dvorišču trobil jutrnjico, tedaj se je Koštrca prebudil v Adini postelji. Obsedel je kakor na povelje, se ozrl po Adi, ki ga je miže gledala in se ji nasmehnil.

„No, Ada, čas je, da vstaneva. Trobenta me že kliče.“

Potlej sta skupaj zajtrkovala, po zajtrku pa so zopet šli po hišah. Oh, še mnogo stvari je manjkalo, pa zdelo se je, da jih nikdar več ne bo. Kakorkoli so vojaki iskali, niso mogli najti ničesar več. Opoldne bi Koštrca že lahko odrinil, pa se mu je zahotelo prebiti še vsaj eno noč pri Adi. Nič ga ni brigalo, če kmetje, njegovi sovaščani, prezebajo, nič ga niso brigali vojaki: tisto noč je še ostal pri Adi.

„Kaj misliš ukreniti?“ jo je vprašal.

„Ne vem, s trgovino bi zopet začela?“

„Mislim, da bi bilo to dobro. Ko pride moj čas, da lahko odidem od vojakov, tedaj pridem sem. — Saj me sprejmeš za hlapca?“

„Za hlapca, Lajoš,“ reče in je skoraj užaljena, „kako si hudoben.“

„Hudoben, kaj drugega naj pričakujem? Eh, če bi imel denarja kakor sem si vedno želel — nič več se ne bi potepal po svetu. Prišel bi k tebi in bi ti dejal: Ada, ali me hočeš za moža?“

„In jaz — kaj naj bi ti rekla?“

„No, reci, kaj bi rekla?“

Ada pa se smehlja in želi, da jo Koštrca rajši stisne k sebi.

Naposled pa mora Koštrca odriniti z vojaki. Saj ni nikak general, da bi lahko odločal, kaj naj vojska počne. Posloviti se je treba.

„Ne boj se, Ada, kakor hitro mine moj čas, takoj pridem k tebi. Potlej pa začneva, kakor je treba. Oh, moj Bog, da sem moral prav zdaj k vojakom, ampak kdo je mislil na to. Ko sem se vrnil, še nisem bil v vasi dober dan, pa so že razbijali pri vas. Lahko bi prišel s puško in bi privedel še druge, pa se ne bi bilo to zgodilo. Ampak — kdo je mislil na take stvari.“

Očeta pa le ni bilo, da bi se poslovil od svojega sina — vojalka.

Koštrca je boljševik, s proletarsko kapo hodi okoli; postrani ima to kapo in znake, da ni navaden prostak. Poveljnik v Tkalčičevi armadi je. Zlikan in rdeč trak mu sije spredaj na kapi. Puško ima obrnjeno navzdol kakor lovci — puško mora nositi, ker je nevarno. Slavi hočejo prek Mure, prokleta banda, treba jih je odganjati. Na Hotizi imajo močne straže boljševiki, pri Martonu prek so Srbi in Slavi. Ampak življenje je krasno!

In takle primaršira Koštrca v vas. Ne mara za družbo, ki loka v gostilni pri treh ženskah krčmaricah. On ima svoja pota. Lepega popoldne prikorači naravnost k Adi Rosenthalovi, židovki, ki si je uredila majhno trgovino na vasi.

„No, Ada, Bog te živi, ali si mi zdrava? Kaj počneš?“

„Za Boga, Koštrca, kaj pa delaš!“ vzklikne Ada vsa osupla.

„Kaj delam?“ se čudi.

Ada pa mu že visi na ramenih in joče. „Eh, vrag, čemu bi jokala. Ada, tak no, ne bodi neumna. Kaj pa je takega, da bi jokala?“

„Ko te pa od nikoder ni; kdaj bi se že moral vrniti, pa te le ni. Samo lagal si.“

„Lagal, Ada! Ali mar nisem prišel? No, čeprav tisti trenotek nisem prišel, kakor sem rekel. A kaj veš, kako uredijo pri vojakih. Danes misliš tako, jutri boš moral že drugače. Čez noč se kaj spremeni. Nenadoma napravijo iz tebe boljševika. Ali si že kdaj kaj čula o boljševikih?“

„Kje naj bi slišala. Oče je nekaj pripovedoval, da so v Rusiji, pa kdo bi si mislil, da so ljudje kakor ti lahko boljševiki.“

„No, vidiš, pa je resnica. Velike stvari mislimo ukreniti. Madžarska je že naša, pravijo, tudi Nemčija pade. Grofe obesimo, kolikor jih že ni pobegnilo, žide prav tako, tiste, ki so bogati. In denar si razdelimo. No, kaj pa hočeš še več? Ali ni imenitna ta stvar? Jaz mislim, da je dobra. Svoj denar imamo.“ In že je privlekel iz žepa šop bankovcev. „Vidiš? To je sam denar. Polne žepe sem ti ga prinesel pokazat. Oh, ne vem več, kaj bi počel z njim. Izmenjavam ga tako po malem za oni denar. Pravijo, da bo tisti tudi kasneje veljal, ta pa je samo za silo. No, si mislim, denar je denar, svojo vrednost ima, čeprav majhno. Dokler ne bo drugačnega, bomo ob tem živeli. — Ampak, za Boga, Ada, kaj je s teboj? Kaj si poročena?“

„Kako poročena,“ se čudi Ada. „Kaj pa je?“

„Saj bo otrok.“

„Oh,“ zardi Ada. „Nisem ti še povedala; vidiš, vsa sem zmešana. Saj veš, zakaj. Ne bi smel takrat ostajati pri meni. Pa si le silil, zdaj pa imaš.“

„Talkl, da je moj?“ reče in jo gleda.

„Čigav bi pa naj bil, ha?“

„Oh ti moj Bog, torej me še zarod čaka. No, da bi se še boljševilki le dobro držali in dolgo, potlej, Bog z njim, naj raste. Eh, Ada, da bi le že ta vojska minila, da se poročiva. K vragu z boljševizmom in z grofi, jaz sem že sit tega. Kaj pa imaš od tega? Nič, ta beli denar vlačim s seboj in ga ponujam otrokom. Ali pa pijemo zanj.“

„Oh, Lajoš, zakaj ne pustiš vojaščine. Poročila bi se. Tako pa, bojim se, da se ti kaj zgodi.“

„Kaj bi se mi naj zgodilo, ha?“

„Streljali se boste.“

„Eh, kaj bi se streljali. Vsi smo že siti pravega streljanja. Če pa malo puške pokajo, ti pa ležiš kje skrit, to še ni vojska. Ada, da ti povem: štiri leta sem hodil po fronti, kakor bi hodil po vašem vrtu, pa se mi ni nič zgodilo. Krogle so žvižgale okoli mene, ampak vsaka se me je izognila. Rekli so, da imam srečo. Znabiti,“ je pomislil, „imam res srečo. Videl sem, da so padali možaki, ki niso imeli nikakega smisla za vojsko. Skrivali so se v jarke in želeli samo domov. Meni se je pa prijetno godilo. In če ne bi bilo tu tebe, se nikdar ne bi spomnil svojega doma. Vidiš, da ti povem, onega Krampača je tako razneslo poleg mene, da ni bilo nikjer ne rok ne nog ne telesa, samo glava je ostala. Do kolena globok grob sem izkopal tej glavi. Čemu bi pa globljo, ha? Ampak, samo glava je ostala. Vrag si ga vеди, po kaj je prišel iz Rusije, tja je namreč pobegnil. Pa se ti vrne in oni hajdi z njim na italijansko fronto. Eh, ljudje so se zmešali. — Da, mi samo napravimo red, potlej pa končamo to vojsko, povem ti, sit sem je že do grla.“

„Nič ti ne verjamem. Ti kar tako govoriš, nič ne premisliš, kar poveš. Zakaj, to mi povej, so drugi doma, ti si pa vojak?“

„Kakšne stvari me vprašuješ. Zakaj me ne vprašaš, zakaj sem sploh šel k vojakom, zakaj so šli drugi?“

„Takrat je šlo za domovino, za kralja.“

„Da, za domovino, zdaj pa za kaj drugega. Zdaj gre na priliko za boljše vize. Povem ti, vsa Madžarska je na nogah, v Nemčiji se koljejo, v Rusiji, tam so postrelili cele kupe grofov. Kaj praviš, ali ni imenitno, ko ti taka gospoda visi po drevju? Vidiš, to je, da enkrat mi reveži vladamo. Ali poznaš Tkalca?“

„Ne.“

„Vidiš, on je iz Turnišča doma. Imeniten dečko. Zdaj vlada vso tole krajino. Zalamegye in Vasvarmegye. No, takšni zdaj vladamo. Na jesen bomo delili zemljo. Mi, kar nas je poveljnikov, bomo stanovali po gradovih in tam bo imel vsak svoj polk. To je tisto. Če bi moja mati živela in bi me videla z zvezdami, nič ji ne bi bilo žal — kakor je včasih rekla — da me je rodila. Ti si pa tako nestrpna. Nič ne pomisliš. Nam pa ni vseeno, ali se grofi povrnejo in nas dajo obesiti, ali pa mi delimo njihovo zemljo. To je tisto. Kadar začneš kakšnega vruga, tedaj ga moraš izvesti do konca. Ne boj se, ne bomo se borili do konca sveta. Letos bomo vse uredili. Potlej se pa takoj vzameva.“

„Potlej — ti vedno tako praviš. A zakaj se ne bi takoj vzela?“

„Tako, Ada? Za boga, ali se ti ne zdi, da bo malo prehitro?“

„Ne vem, zakaj bi bilo prehitro. Saj, če že ne more biti drugače, lahko greš k vojakom, ne bom ti branila.“

„Tako?“ In Koštrca premišlja. „Naposled imaš prav; toda do jeseni počakaj. A zastran zaroke se pa nič ne branim. Znabiti se do tedaj vse že tako spremeni, da se lahko v Lendavi poročiva na komisarijatu. Zdaj mislimo vse to uvesti. Pope odstranimo; to vem, da ti itak ne prija, da bi šla v našo vero.“

„Ne vem, kako bi.“

„Ampak če greva v cerkev k poroki, moraš postati naše vere, tako zahtevajo. Če pa v Lendavo, si pa lahko kakršnekoli vere.“

Talko je zdaj ta stvar sklenjena. Da, ona naj le prodaja, denarja bo dobila tudi od njega. Belega, saj ni napačen, le treba je znati z njim ravhati: da ga o pravem času daš iz rok, pa je dobro. Naj kupuje od kmetov tak denar, radi ga prodajo, naj jim daje pravega, seveda manj. Ona pa potlej lahko denar v banki izmenjata in dobro zaslužita.

Istega dne sreča svojega očeta. Stari Koštrca je že ves osivel. Toda dedec hodi dobro po cesti, drži se pokoncu kakor ajdov snop. Le vojakov ne mara, to je videti, ker sicer se ne bi tako izognil mlademu Koštrci.

„No, stari,“ de sin, „kam pa tebe nese pot?“

„Za boga, Ludvik, kaj si ti? Saj te nisem spoznal. Kod pa hodiš!“

„Zdaj sem na Hotizi na postaji. — Boljševiki smo postali.“

„Tako, boljševiki? Saj sem slišal, da so prišli neki vojaki, ki hočejo vero odpraviti.“

„Kakšno vero, kdo ti je pa to rekel? Nas vera nič ne briga. Ampak grofe in pope, te mislimo res odpraviti. To se pravi, prav za prav eno in isto stvar.“

„Ludvik, Ludvik, iz tega ne bo nič prida, le meni veruj. Kolikokrat sem ti že prav svetoval, pa me nisi nikoli ubogal.“

„Ne boj se, stari. Grofi so že vsi pobegnili, zemlja je zdaj naša. Kadar bomo delili, ne pozabi priti. Koliko bi rad imel, mislim grofovske zemlje?“

„Ne, dragi moj, meni ni prav nič treba grofovske zemlje. Jaz bom svojo kmalu dobil: sedem laktov dolgo, dva široko in štiri visoko.“

„Ti si še vedno stari šaljšivec, samo smrt ti hodi po glavi. Pa boš dočakal sto let; še enkrat bi se lahko oženil. Takrat, ko so razbijali, tudi nisi hotel ničesar. Pa bi bil lahko vzel kakšno stvar.“

„Da bi me dal pretepati, kakor si druge.“

„Eh, tisto je bila neumnost. Tak čas je bil, tako so zahtevali od mene. Kakor je čas in kakršna vlada je.“

Stari pa je le prikimal. Dobro je razumel vse to, čeprav na svoj način. Zanj je bilo tako dobro. Nič drugega. Prav, če so oni prišli na nepravi način do tega, saj bodo sami odgovarjali pred gospodom Bogom. „Boljševike le pri miru pusti. Pa v vero se ne vtikaj, ko se ne razumeš na njo. Zato so duhovniki, da vedo, kako je z vero. Saj sem tudi jaz slišal, da ni tako, kakor nas uče. Kaj jaz vem, ali je ali ni. Toda naša dolžnost ni, v vero se vtikati. To je njihova zadeva. Če pa ni vse tako, kakor uče, bodo že sami dajali odgovor. In njih odgovor bo težji od našega, ki smo neuki.“

„Nič te ni čas izpremenil, stari,“ je rekel sin. „Ti si kakor zemlja: naj orje po njej grof ali kmet, vedno ostane ista in vsakemu služi enako. — No, da se ne spreva, pojdi z menoj, plačam ti za vino ali pa za žganje. Včasih si rad pil.“

„Pil sem rad in ne bom se ga branil. — Saj doslej tako nisem imel od tebe nikake koristi. Ko si se rodil, sva si dejala s pokojno: Naj bo, Bog ga blagoslovi, da nama doraste v pomoč. Potrebna je bova na stara leta. — A kje je zdaj tista pomoč? Tako je s teboj. Samo preglavice mi delaš in lasje so mi že popolnoma osiveli, vse radi tebe.“

Vendar je šel radevolje s sinom v gostilno. Tam je bilo že mnogo drugih vojakov. Koštrco so pozdravili po vojaško in staremu je ugajalo, da je sin za tako veliko stvar prišel. „Kaj si ti višji od njih?“ je vprašal tiše, da ne bi drugi slišali.

„Jaz jim komandiram,“ je dejal sin popolnoma malomarno in taklo še povečal pri očetu svoj ugled. Stari se je popraskal pa dejal:

„Ni dobro, biti vedno prvi. Če se kaj spremeni, so oni tisti, ki plačujejo za storjeno.“

„Da, če se ne znajo premakniti v tečajih.“

In to je bilo res, še stari Koštrca ni mogel ugovarjati. Sedla sta stran od drugih in sin je naročil vina in jedi. Mlado dekcle je priteklo in prineslo naročeno. Pomudilo se je pred Koštrco — bil je imeniten fant in ni vrag, da se ga taka ženska ne bi oklepala. Koštrca pa ji je samo nekaj pomežiknil in se obrnil k očetu. Oče je pil najprej žganje, kakor je bila njegova navada, potlej je pa nehote segel po jedi. „To bo drago,“ je rekel sinu.

„Eh, to naj te nikar ne skrbi.“

„Saj, videti je, da si denaren. No, o tem sem bil zmeraj prepričan, da ti ne bo slabo v življenju. Bil si velik fakin. Nihče ni mogel ravnati s teboj. — A kako misliš z Ado?“ je prešel čez čas na drugo stvar. „Pravi, da je otrok tvoj.“

„Da, tako pravi. Ampak, nič še nisem premislil, kako bi zastran tega. Nerodna stvar.“

„Mislim, da jo bo treba poročiti. Otrok bo vendar tvoj.“

„Mislim, da jo bo treba res poročiti. Kaj pa, otrok je na vsak način moj. Vraga, potlej bo vsega konec.“

„Kako konec?“

„Doma bom moral biti.“

„Doma, moj bog, saj je že skrajni čas, da se enkrat ustaviš. Kaj bi samo begal po svetu. Jaz nisem bil nikoli tak. Ne, takega življenja nisem maral. Lepo v miru živeti, to je tisto. Eh, če bi bil imel nekaj zemlje, hišo in kar je potrebno. Tako pa sem vedno moral kje delati za kruh in obleko.“

„Ti si rajši židu spravljal in delal na grofovskem.“

„Židu spravljal in delal,“ je oponesel starec. „Ti lahko tako govoriš. A časi tedaj so bili drugačni. In boj se, da ne pride zopet taklo, kakor je bilo. Nekega dne boste vsi skupaj bežali. Ne misli, da grofov ni več. Nabrali bodo vojsko in zbogom boljševizem. Kam boš pa potlej šel, ha?“

„Vrag ve, kako se bo vse to izteklo.“

Kako lepo poletje je, polje zeleno, žita ležijo po polju in med žitom se skrivajo vojaki. Vasi so zasedli pravi boljševik in ne duha ne sluha ni po Koštrci. Kakšen boljševik pa je bil on, da gredo drugi boljševik nadenj?! Ponoči se je priplazil Koštrca k Adi Rosenthalovi.

„Zbogom, draga,“ je dejal. „Zdaj pa imamo vraga. Celo divizijo so poslali nad nas. Kaj pa naj počnemo proti toliki množini vojakov, ha?“

„Kaj jaz vem! Lajoš, ali ti nisem rekla: pusti vojsko pri miru. Naj se tepe, komur je za to. Midva se pa poročiva. —“

„Seveda si rekla in prav si imela, ampak v tem nisem bil nikoli dovolj razsoden.“

„Skrijem te nekam. Hrano ti bom ponoči nosila, nihče ne bo vedel, kje si.“

„Tako misliš?“ Koštrca premišlja. „Ne, ne, to ni junaško in celo grdo je. Zdaj, ko je naš general v nevarnosti, zdaj naj odidem? Potlej lahko pobegnejo vsi, in tu imaš ves boljševizem. Pravijo, da nismo pravi boljševiki, to je tisto. Pa jim že pokažemo, kdo je boljševik. Vrag po boljševizmu, mi hočemo vladati in zemljo razdeliti, potlej pa naj že bomo boljševiki ali pa karkoli. — Ampak ti se nič ne boj. Skoraj vse vasi so pripravljene. Tu pri nas imajo v rokah strojnico, granate in navadnih pušk dokaj. Kadar bodo streljali, lezi na tla, da te kakšna krogla ne zadene. Saj to že izveš, ali bomo mi bežali ali pa oni. Če prično v vasi streljati, bo to znak, da zmagujemo. Tako je dogovorjeno. Tu zunaj na njivah se spoprimemo. Mi pritismemo na te zlodje, ko bodo bežali nazaj v vas — tu imajo taborišče — potlej se pa v vasi vzbero možje in bodo streljali. — Vraga, toda cela divizija jih je.“

„Lajoš, Lajoš, da si se moral zaplesti v to stvar. Kaj pa, če padeš? Kaj naj jaz počnem sama, ha?“

„Padem! Kako pa govoriš. To ni tako enostavno, pasti. Misliš, da nam bo kateremu ljubo, pasti? Vraga bo, toda braniti se bomo morali, drugače nas pomandrajo. — No, zbogom, Ada, poljubi me, pa ne pozabi name. — Če bi znabiti res padel — tedaj me daj pripeljati domov in me tu pokoplji, da bom bliže tebe. Pa glej, da bo vse dobro pri porodu. Babica naj hodi k tebi bolj pogosto, da te ne bo strah. Stari pa naj dela ta čas. Reci, da ga ne pozabim, ko končamo.“

Ada joče, toda kaj preostaja Koštrci, kakor oditi nazaj. Saj ga dobe in ustrelje. Pa tudi ne spodobi se, da bi pobegnil zdaj, ko je nevarnost. Potlej, ko to sodrgo pometemo —!

Toda starega ni premotil: čakal ga je zunaj.

„No, stari,“ je dejal nemirno, „kaj te nosi tod okoli ponoči.“

„Stražim,“ je rekel starec. „Tega vraga ste nam napravili.“

„Saj, pravi vrag nam je sedel na hrbet in nas jaše. Danes imamo bitko, kaj misliš, kako bo.“

„Kako bo! Kakor ste zaslužili. Kaj bi se vi šli vojsko! Naj vas le postrelje, da boste drugič mirno živeli.“

„Stari, ti si imel vedno prav. Ali kaj, ko je na svetu vse drugače. Kaj pomaga zdaj, imeti prav, ha?“

„Da, naj te le drugi uče. Jaz sem ti vedno pravil: ne ravnaj tako neumno, Lajoš, pa me nisi ubogal. Svojo glavo si nosil in svojo pamet, žal, tako neumno. In če te ustrele?“

„O tem zdaj sam premišljam. Toda, oče, če bo sila, glej malo na Ado. Rodila bo, mene pa me bo doma. Ko boš šel po babico, teci, kolikor ti dado noge, ne boj se, poplačam ti. Če dobro končamo vojsko, tedaj bom bogat, to si lahko misliš.“

„To si mislim,“ de starec zasmehljivo. „Ampak radi drugega se ne boj. Koristi pa nikoli nisem imel nobene od tebe. Kaj si hočem, fakini si bil vedno.“

Potlej sta si segla v roke.

Mladi Koštrca se je splazil po vrtovih, ker so po cesti odmevali kopraki patrolje.

Stari Koštrca ima posebno nalogo, ki mu jo je dala Ada: hodi za vojsko in opazuje potek bojev in poročaja Adi, kako je na fronti. Ne, pri vasi ni bilo nič, samo malo so strojnice regljale. Vrag! Cela štiri leta je bila vojska, pa tu nikdar ni pokalo. Zdaj, ko je po svetu velik mir, zdaj pa streljajo tod.

Dan kasneje prinese stari Koštrca poročilo:

„Fronto imajo pri Beltincih. Vragi, kar mrgoli jih.“

„No, potlej je konec z njim,“ je dejala Ada.

„Bojim se, da je vsa stvar hudo resna. Svoje dni sem bil v vojski, pa se nismo streljali. To pa gre kakor vrag. Telefoni gor, telefoni dol, Vojaki jahajo divje po cestah, puške pokajo po malem. Ljudje beže in se skrivajo.“

„Pojdite, Koštrca, pojdite za vojaki. In kadar se odmaknejo in če puste vojake ležati na fronti, tedaj pregledajte, če bi kje bil Lajoš. Ne bojte se, dobro vam poplačam trud.“

„Eh, ta prokleti fakini, koliko skrbi mi dela. Kako bi lahko živel v miru, pa se je zapletel v vojsko. Saj ga ustrele, to vem. Kdo mi bo pa potlej v pomoč! Samo njega sem vzgojil, zdaj mi pa še njega vzamejo, eh, svet je proklet.“

Pa se je vendarle odpravil na pot.

Dva dni so streljali in dva dni ni od nikoder starega Koštrca. Za fronto hodi, se skriva po vaseh in poizveduje.

Naposled pa le pride ves uničen.

„Ne, zdaj pa res ne grem nikamor več. Ujeli so me in me pretepli; pravijo, da sem špijon. Na, zdaj imam vojske dovolj. Vse svoje življenje sem v miru preživel, toda špijon pa res nisem bil nikoli. Eh, vrage boljševiki, hlače so mi doli spustili in mi na golo zadnjico naštevali, kakor v trgovini naštevajo sladkor za pet dinarjev.“

Ves strt je, niti odgovarjati se mu ne ljubi.

„Pa njega niste videli?“

„Ne, niti ga ne maram več videti. Fakin je bil zmeraj, kaj bi se tako brigali zanj. Naj ga malo ustrelje, da bo vedel, kaj je vojska. Štiri leta je bil na fronti, pa je imel srečo, zdaj bi lahko lepo v miru živel.“

Tudi Ada tako misli, pa kaj pomaga misliti. Zgoraj se streljajo, čedalje neverjetnejše vesti prihajajo sem doli: naši zmagujejo, vrage ženo pred seboj kakor konje s paše! A dan kasneje: Naši so strti.

In dva dni kasneje se pojavi mladi Koštrca, v civilu. Ves je preplašen.

„Zbogom, Ada, zbogom, stari.“

„Tako ti je treba,“ reče stari, ki ne more pozabiti batin na zadnjico. „Koliko smo prestali radi tebe, radi tvoje lahkomiselnosti. Naj te kje obesijo za noge na hrast, da boš videl, kako je prijetno, igračkati se.“

„Eh, kaj hočemo. Lahko bi bilo drugače.“

Ada pa joče. Zdaj, ko bo najhujše; čez pol meseca bo rodila, on pa mora bežati. „A kam greš?“

„Ne vem, najprej preko Mure. Tam bomo že videli, kako bo. Drugi so že vsi prekli. Kaj sem hotel, rad bi vaju prej videl, preden pobegnem. Saj ne bomo dolgo. Naš guverner se že pogaja z Avstrijo: dajo nam orožja in denarja, potlej pa se vrnemo še enkrat in tedaj boste videli, kakšni vojaki smo mi. Te Madžare pa preženemo, da se jim nikdar več ne bo zahotelo sem. — No, ne joči, Ada, saj se mi ni nič zgodilo. To je: zopet sem imel srečo. Ne, na vojsko pa res ne grem več, vrag naj jo vzame. Vedno sem mislil nate: kako lahko bi padel in potlej — kaj bi bilo, ha? To sem mislil in nasitil sem se vsega. Toda kaj bi zdaj? Če se vrnem, porečejo nekateri: Ta je bil tudi Tkalčev. Pridejo in me ustrelje. Kaj pa jim je ustreliti človeka?“

Stari pa dobi zopet svoje naročilo: „Nič se ne boj, vse ti povrnem; ko pridem domov, ti ne bo treba več delati, sedel boš pri peči in se grel vso zimo; potlej te bom pa nesel na sonce, če ne boš mogel hoditi.“

„To si mislim,“ de stari in se smehlja. „Česa vsega mi ti še nisi obljudil.“

„Obljudil,“ čuti sin posmeh. „Kako naj bi ti pa dal, dokler ni vse končano?“

Vendar, dolgo se ni vredno muditi. Malo poleži pri Adi, pomenita se o vsem natančno. Tudi radi otroka se pomenita. Kako mu bo ime in podobno.

„A kakšne vere bo,“ reče Ada.

„Tega še sam nisem premislil. Zdaj, ko se je tako končalo. Mislim, da bi bilo bolje, če bo naše, da ne bo nihče ničesar govoril. Pa tudi dru-

gače, saj vidiš, da so židje propadli. Vaša vera ni za ljudi. Ko bi se ženil, ne bo mogel. In sploh ne bo mogel v vrsti drugih živeti.“

„To sem tudi jaz mislila.“

„Tako bo najbolje. Ampak, dokler se ne poročiva, naj bo, kakor želiš: kakor si ti. Po poroki pa tudi to opravi.“

Zgodnje jutro ga je vzelo.

Breskive pred hišo dozorevajo, lep rumen sad leži po tleh; rahli, skoraj jesenski vetrovi vejejo. Sonce je težko, počasi se premika. Pastirji pokajo z biči. Vrabci se derejo v prosu, čebele iščejo samotnega cvetja in stari Koštrca sedi pred hišo in se greje. Poleg njega sedi Ada z otrokom v naročju in se tudi greje. Trgovinica na cesto je odprta in kadar zapoje zvonček, se stari Koštrca dvigne in hiti, da postreže gostom. Zadnje čase hodi on v trgovino, razume se dobro na ta posel.

„Mislim, da bi bil dober trgovec,“ reče proti Adi.

„Znabiti,“ se smehlja Ada. Oh, koliko sreče ima z otrokom, s tem majhnim Koštrco, fakinom. In stari ima prav tako svoje radosti ob njem: steguje ovelo roko in ščegeta dete po trebuščku, da bi se smejalo. Potlej mu vtakne svoj koščeni prst v usta in godrnja: Oh, še nič zobkov nimaš.

O Ludviku ne govorita mnogo, celo izogibata se razgovora, ki bi jima budil neprijetne misli in skrbi. Bog ve, kod hodi. Nič več ga ni bilo potlej, tudi nikakega drugega sporočila. In prav ima, da ne pride, zakaj po cestah marširajo boljševiski; kamor se zaženo, tam je, kakor bi prišli škorci na črešnjo: vse uničijo. Pretepajo ljudi, odvajajo živino, popivajo in vsiljujejo svoj neuporaben denar. Ada ima dokaj tega denarja. Saj je Lajoš svetoval, naj ga nabira in potlej izmenja. Da, če bi bilo tako, kakor je on mislil, da bi bilo dobro, toda kaj, ko se je vse spremenilo. Ti vrugi hodijo okoli in jemljejo pravi denar, če ga kje iztaknejo, in ti ga zamenjajo za svojega. Tudi k Adi so prišli, v trgovino, in kratko in malo odprli predale, odnesli iz njih denar, pa podtaknili svojega. To je Ado in starca zmodrilo: predali so polni belega denarja in boljševiski ne morejo odnesti ničesar.

Po svetu pa se med tem dogajajo velike stvari: lepega dne vam prikorakajo Slavi po cesti, boljševiski pa beže. Malo pokanja po vaseh, po cestah in vse je zopet mirno. Ne, to ni bila bitka, kakor je bilo pri Soboti. Eh, proklete vojske, saj človek ne ve, kaj bi z njimi; in vsaki so pravi, vsaki nekaj prinašajo s seboj. Ti kriče o svobodi. Na čepicah nosijo nove znake, nič trakov; ljudje pa jih gledajo kakor druge: kaj veš, kako se bodo zadržali, če tudi ti ne bodo odvajali živine.

Koštrce pa ta vojska ni vrnila. In že gre čas na zimo, njega pa še od nikoder.

Pride pomlad, prvo sonce; tedaj pride tudi Koštrca, ves raztrgan, kakor berač, ves slabe volje. Na hrbtu prinese star nahrbtnik, v njem proletarsko čepico in rdeč trak na njej.

„No, Ada, Bog te blagoslovi, kako mi živiš,“ je pozdravil.

„Lajoš, kaj je s teboj?“ se mu vrže na rame in joče.

„Kaj bi bilo, vrnil sem se. Vojsko smo končali.“

Starec pa ždi na stolu, njegove oči so nekoliko vlažne radi tega vremena, tega vetrovja pomladnega. Ludvik pa se spomni tudi očeta:

„No, stari, kako je s teboj? Eh, ves si osivel kakor kodilja konopelj. No, mnogo si dočakkal. Naj bo; mislim, da bo poslej prijetnejše; kaj praviš?“

„Ali ste vojsko končali?“

„Mislim, da je konec vsega.“

„No, potlej hvala Bogu. Samo tega sem še želel, da bi bil konec tem zmešnjavam. Saj ni bilo mogoče živeti.“

„Težko je bilo.“

„Kolikokrat sem ti rekel: pusti vse pri miru pa živi, kakor živijo drugi ljudje, ti pa si le svojo gnal.“

„Da, to pride vedno tako. Sam ne veš, kaj bi rad, potlej sprevidiš, da bi lahko drugače bilo. — No, nič ne de. Dosegli nismo ničesar, pa smo mnogo hoteli. Znabiti bodo drugi to uredili, kar smo mi nameravali. Bilo nas je premalo. Poslej bo treba drugače živeti. Kaj praviš ti, Ada?“

„Kaj bi rekla,“ Adine oči so polne solz, „da je le vsega konec; naveličala sem se ždeti in samo čakati. Ti pa kolovratiš po svetu, kakor bi bil brez pravega posla.“

„No, nič ne jokaj. — Zdaj se poročiva in začneva živeti, kakor je prav. Kako, otroka nisi dala krstiti?“

„Ne, čakala sem nate, kaj porečeš.“

„Seveda, to bo treba urediti. Da ne bodo rekli, da živimo kakor pogani. — K župniku stopim in se dogovoriva. Saj postaneš naše vere, ne?“

„Kaj pa hočem, kaj naj storim. Mislija sem sem in tja, pa mi nič posebnega ni prišlo na um. Vem, da me bodo židje poslej zaničevali, da ne bom smela v njihovo družbo, toda kaj naj storim drugega, to mi povej.“

„Nič mi mogoče storiti. V mestu bi bilo kakko drugače. Toda saj veš, ljudje židov ne vidijo radi. To hodi navzkriž. Tu smo na vasi, tu je treba biti tako, kakor so ljudje. Misliš lahko po svoje, ali živeti moraš tako, kakor žive drugi. Pa ne boj se, s tem se nič ne spremeni.“

Zdaj je posegel še stari Koštrca vmes:

„Rekel sem ti že, da imamo istega Boga. No, če častiš še Marijo, ne bo nič posebnega. Saj je ona rodila Kristusa in Kristus je vendar drugi za Bogom; saj pravimo: Boga očeta in Sina Kristusa. No, popa imamo tudi i vi i mi. V cerkev tudi oboji hodimo.“

„Da, kaj pa naj ukrenem?“ je rekla Ada. Bila je dovolj neuko dekle, na deželi je zrastle kakor na priliko tale Koštrca, toda on je še včasih poslušal katekizem, dočim je ona imela vse le po materi, ki je dobro razumela staro zavezo in Mojzesov zakon. Toda vse je bilo dovolj ohlapno, zlasti še spričo neprestanega življenja med temi ljudmi; in naposled, po vseh teh dogodkih, kaj ji je drugega preostalo kakor vdati se. Zdaj ni bilo več nikakih vprašanj: bila je sama, prepuščena usodi brez zaščite, imela je otroka s tem človekom, ki se je zdaj vrnil.

Ada mora hoditi na pouk iz katekizma, ker se prej ne more poročiti, dokler ne bo vedela vsaj osnovnih pojmov o katoliški veri. Spretna in dobra učenka je: vse si hitro zapomni in duhovnik ima z njo veselje. Njegova fara bo zdaj vsa ene vere. Tale zaostala židinja se bo tudi spremenila. Zato še Koštrci ne jemljejo v tako veliko zlo, da je bil nekoč boljševik, da je hotel z drugimi vred odpraviti vero in pregnati pope. Spokoril se je, to je videti.

„Kaj niste včasih rekli, da boste vpeljali civilno poroko?“

„Seveda smo rekli,“ de Koštrca. „Saj bi jo tudi bili, da nismo bili poraženi. No, kaj hočemo.“

„Fakin si bil zmeraj, to sem slišal. — Torej, zdaj pa misliš, da je cerkvena poroka dobra?“

„E — saj to je vseeno, kadar se misli človek poročiti, samo da velja.“

„Koštrca, slab je tvoj katekizem. Poznam te, nikdar nisi dal mnogo na vero. Kakšen boljševik bi bil!“ Koštrca pa se samo smehlja; kaj bi drugega?

Tako se je izvršila poroka v jeseni. Ada se je dobro naučila katekizma, da je bila lahko za zgled Koštrci.

„No, vidiš, je menil stari Koštrca, „saj se ni nič spremenilo. Ali se počutiš kaj drugačno?“

„Ne, samo židinja nisem.“

„Saj sem rekel. Bog je isti, samo glede Marije in Kristusa ste vi trdovratni. A zakaj ga ne bi priznali, če je bil res? To je tisto; dali so ga križati in zdaj jih je sram, samo za to gre.“

Ada pa se ni brigala za take stvari, bilo je mnogo drugih skrbi in opravkov; seveda, poroka je bila skromna, saj ni imela nikakih sorodnikov in tudi nihče ne bi prišel, če bi jih povabila. Odpadla je od svoje vere. Približala se je ljudem, vsej vasi. Zdaj ni bila nič več od drugih. A tudi Koštrca ni imel sorodnikov. Neko teto so našli in neko botro. To je bilo vse. Prišli so sosedje in Ada je sedela med njimi, kakor bi bila del njih samih. Ne, ona ni bila kakor nekoč: nekaj več; popolnoma ista je bila, kakor vsi ti ljudje.

(Konec prihodnjič.)

Rdeči gardist

Miško Kranjec

Konec.

Toda življenje se še nikakor ni uredilo, če se je dala krstiti in v cerkvi poročiti in če se je otrok imenoval po očetu. Bile so druge stvari, ki so bile samo Adine in Koštrčeve. Zlasti denarne zadeve: Ada je skoraj propadla z vso trgovino. Beli denar je šel k vragu in zdaj ni vedela, kaj bi počela ž njim!

„To vse so posledice tvojega boljševizma,“ je rekel starec.

„Seveda,“ se je popraskal mladi Koštrca. „Kdo pa je vedel, da bo vse tako hitro propadlo; drugi so pa prav s tem obogateli. Ko bi bil jaz doma, bi že uredil, da bi bilo prav.“

Nič ni pomagalo: Adi so trgovino zaprli, ker ni mogla plačevati blaga; s trgovino je bil konec. O — Ada je dobro vedela, zakaj nič več ne dobi blaga iz trgovin: židinja ni več. V Lendavi pa so slejkoprej ostali židje. In v Čakovcu so židje. Zdaj šele je lahko sprevidela, kakšno neumnost je napravila s svojo poroko. Povrhu s človekom, ki ni bil niti bogat, niti ni kazal velikih trgovskih zmožnosti. Koštrca je bil morda dober vojak, ampak trgovec — ne, tu si Ada z njim ni mogla prav nič pomagati. Samo enkrat je šel z njo po trgovinah; lepo se je napravil, čedno, da je izgledal kakor velik gospod, toda nad židi v trgovini je kričal in jih zmerjal s sodrgo: „Pozabili smo vas, da bi še vas pregnali odtod! Čakajte, pride čas tudi zato. Daj Bog še eno tako revolucijo; tedaj bomo vedeli, kam naj nas pot vodi!“ Ne, to ni bil trgovec.

Ada je ždela doma in čakala, kaj pride. Prav za prav se ni imelo kaj zgoditi. Bila je črtana iz židovske družbe, treba je bilo utoniti med ljudi. Povrhu je kazalo, da bo kmalu drugi otrok. Hišo so kajpa popravili, samo denarja bi bilo treba, da bi si opomogli. Tega pa Koštrca ni imel. Nekje je nekaj odkopal, kar je bil zakopal za revolucije, ko so ropali Rosenthalu: veliko stensko zrcalo, lepo ohranjeno, potlej cel kup drugih več ali manj vrednih stvari.

„Tega sem se domislil, da imam shranjeno,“ je rekel.

„Kje si pa to dobil?“ je vprašala Ada.

„Imel sem zakopano na vrtu v zaboju. Takrat, ko smo ropali, sem si odnesel.“

„Tako, potlej si bil tudi ti poleg?“

„Poleg? Seveda sem bil; kako bi izgledalo, če mene ne bi bilo poleg? Kdo bi pa vodil ljudi?“

Ada je našobila usta. Že ves čas v tej nesreči se ji je dozdevalo, da je prav za prav ta Koštrca kriv vsega tega. Kako vse drugače bi bilo, da se

ni poročila z njim, da ni sploh nikdar nič imela z njim. Prišel je in jo premotil in potlej jo je varal ves čas. Širokoustil se je kakor kakšen milijonar; nosil zvezde pod vratom in vsakojake vragolije je počel. Naposled jo je premotil, da se je dala krstiti in splavala za njim. In kaj ima zdaj od tega?

„Če bi bila vedela, da si bil ti tisti, ki je vodil ves tisti razbojniški napad, — dobro si me prevaral.“

„Prevaral, Ada. Kako brezskrbno si upaš to izreči. Prav tako bi jaz lahko očital tebi, da si ti mene prevarala. Kakšno življenje je čakalo mene, pa sem vedno mislil le na te. No, zdaj mi pa še očitaš.“

Med njima je vstala stena, ki je ni bilo mogoče podreti, vsaj tako lahko ne, kakor je želel stari Koštrca. On si ni nikdar delal nikakih iluzij o tej stvari: njegov sin je bil hlapec, to je bilo. Ada pa je bila hči Rosenthala, nekoč bogatega žida. Kajpa, le zgolj slučaj je bil vzrok, da je osirotela.

In zgolj slučaj je njegovega sina dvignil visoko, kakor ga je dve leti kasneje prav tak slučaj vrgel na trda tla.

Toda mladi Koštrca ni bil človek, ki bi ga take prilike strle. Slejkoprej je hodil z velikimi načrti okoli. Zahajal je na sejmišča in tam mešetari z bogatimi kupci. In kadar se je vrnil, je vselej prinesel denarja in ga dal Adi, nekaj pa tudi staremu.

„Da ne boš rekel,“ je dejal očetu, „da ti nisem v nikako pomoč.“ Stari je dobro čutil, kakšna je ta podpora.

„Bolje storiš, če zase hraniš; zdi se mi, da boš potreboval vse to.“

„Kaj bi,“ je odvrnil sin. „Svet je velik, kadar več ne bo mogoče tu živeti — vaju sem vsega, odidem kam in si naberem denarja, da ga bom imel dovolj.“

Toda v stiskah kot je bil, je začel po teh sejmih popivati, najprej po malem, čimdalje bolj, in naposled je Ada izvedela, da ima povsod dokaj dolgogov.

„Tako delaš,“ je rekla. „Dobro, da vem. Zdaj te poznam, dodobra te poznam, kakšen si. Mati mi je vedno rekla: Ada, nikar ne imej nič s kakšnimi kmeti. Mi nismo kmetje, mi imamo svojo vero, nikdar se ne bomo razumeli. In dobro je povedala.“

„Eh, tista prismojena gos. Nikdar je nisem mogel videti. Stari je bil pravi žid: goljuf in vse, kar je mogoče pri židu, ampak, vsaj vedel si, s kom imaš opravka. — No, zdi se mi, da še niste dovolj dobili. Ene revolucije bi še trebalo, da bi vam do konca izprali hlače in vas izčistili. — Prej tako ne bo dobro na svetu, dokler ne pride do tega.“

Da, tako so se začeli spori, ki so odslej bili nekaj vsakdanjega. Izviral so iz Adinega razočaranja nad življenjem. Zdaj, ko se je čas umiril, se je znašla in sprevidela, kako je zaigrala vse, kar je imela. Zavedlo jo

je v toku časa, da ni našla nikakega izhoda, vdala se je. Zdaj pa je bilo prepozno, da bi se predrugačilo. Miren čas, kakor je bil ta, ki je sledil onim letom vojne in takoj za njimi, ni bil dober za vse. Ada je bila vržena v revščino. Koštrca te revščine ni čutil, bil je vajen takega življenja. Nasprotno, kakor je stari priznal, to življenje je bilo zanje sijajno. Toda Ada je vzrasla v drugih prilikah in iz tistih prilik v te razmere je bil prevelik padeč.

Spomladi leta 1924. je Ada dobila pismo iz Madžarske. Pisala ji je mati. Naj razproda tu in pride za njo. Tam je našla dobro mesto, da začneta s trgovino. Sama da pride k njej in ji pomore urediti, preden odideta. Tega pisma Ada ni pokazala možu. Vendar je bila poslej vsa razburjena. Nič ni vedela, kaj naj stori. Ne, oditi, to je bil nesmisel in vkljub vsej bedi, v kateri je živela zadnje čase, kljub vsemu le ni mogla oditi. Zdaj je vendar imela dva otroka, imela je moža, kako naj vse to spravi v sklad z življenjem, ki jo vabi?

Ludvig pohajkuje pijan, izgubil je vse veselje do življenja, nič ga ne milka, nikakega smisla nima za dogajanje okoli sebe.

Da, že res, da ima dva otroka, toda, kaj ta otroka njemu mar. Ne, on nima ničesar, ne žene in ne otrok. Vse je samo privid. V življenju je nastala majhna pomota, ki je predvsem ne moreš najti. Zato je ne moreš najti, ker je ne iščeš in to je edino prav: izogniti se vsemu temu. Kaj bi se izpraševal in iskal. Ko pa je bilo že tik pred prihodom stare Rosenthalove, je Ada vendar morala povedati možu, da pride njena mati.

„Tako?“ je dejal Koštrca. „Radoveden sem, kaj bi stara rada pri nama. No, zastran mene lahko pride in tudi lahko tu živi. Zdaj se ji tako ne bo nič zgodilo.“

„Zdi se mi, da ti ni prav, da pride k meni?“

„Eh, kaj bi mi ne bilo prav. Zastran mene, če se taka stara koklja na glavo postavlja, me nič ne moti.“

„Ne boj se, da bi tu ostala. Pride samo čez poletje, na jesen pa odide. Tam ima lepo trgovino in vse. Ni se ji treba potepati tu po kmetih.“

„Škoda, da še tebe ne odvede s seboj. — Ada,“ je rekel nato in jo prijel za roke, da jo je zmedlo. „Ada, pojdi z njo. — Vidim, da ti vse to nič ne ugaja. Kaj bi se silila k nečemu, kar ti ni prav. Zdaj je revščina tu, to je res, nisem je kriv ne jaz ne ti, razen toliko, da sva prišla skupaj, ko ne bi smela. Toda to je bila neumnost prejšnjih let. Kaj te čaka tu? Nič, sama razočaranja. Ti si se dala krstiti, ampak to je neumnost. S krstom ne moreš nikomur vlti v dušo smisla za skromno življenje, za kmečko delo. Za to je treba biti rojen, kakor na priliko za židovsko trgovino. Ti se zame ne boj, jaz bom živel. En otrok bo moj, eden tvoj, kakor bo prav.“

Življenje se je uredilo in tudi moj čas je prišel, da živim drugače, kakor sem živel doslej.“

Ado je to zmedlo. Koštrca je bil vendarle preveč zvezan z njo. To ni bil morda samo zakon, ki jima je veleval skupaj živeti in ki je bil za Ado nekaj zgolj vsakdanjega, nič takega, kot ji je nova vera velevala. Z njim je bila povezana njena mladost, vsa leta po vojni, ko ni bilo nikogar, ki bi se bil zavzel za njo, ko je živela prepuščena življenju, ne vedoč, kdaj kdo pride in jo prežene; z njim je bilo zvezano prvo večje doživetje, z njimi je imela dva otroka; vse to je bilo mnogo močnejše kakor zgolj dejstvo zakona v drugi veri, kakor pa je vzrasla. Zdaj je bil ta človek strt, popival je in zapravljaj. Kakor da je izgubil sled; ne ve, kam je treba.

„Eh, Ludvig, kako lahko bi bilo vse drugače, popolnoma drugače; ali ne čutiš tega?“

„Da, Ada, lahko bi bil iz vsega še večji nesmisel. — Kadar boš vse doživela, tedaj boš tudi drugače gledala na vse to. Zdaj si doživela samo napol.“

Poslej nista več govorila o tem, kakor bi se oba ogibala besedam, ki bi znale vsaj malo odkriti njuno hotenje, njuno bistvo.

Stara Rosenthalka se je majskega popoldneva res pripeljala. Oblečena v črno obleko starega kroja, s pajčolanom, kakor bi žalovala nad dogodki že skoraj pozabljenih let, je stopila v svojo nekdanjo hišo. Zdaj je bilo zopet vse urejeno, nič tistega, kar je našla Ada koj po dogodkih. Objela je hčer in obe sta se razjokali.

„Ada, kaj je s teboj, kako živiš?“

„Tako, mama, dobro, dobro živimo.“

„Kaj so to tvoji otroci?“ Sklonila se je k deci.

„Da,“ se je nasmehnila Ada. „To sta moja otroka.“

„Torej si poročena! Pa nič ne vem, Ada; kako to, da nič ne vem?“

„Kam naj bi ti bila sporočila, saj še tvojega naslova nisem imela.“

„Oh, saj res, pozabljiva sem, vse pozabim. A kje je tvoj mož?“

„To je moj mož,“ je rekla Ada in pokazala na Koštrca, ki je čakal zadaj. Stara se je obrnila, nataknila lornjon in si ogledala človeka, ki je predstavljal Adinega moža.

„Kaj ni to Koštrca?“ je vprašala. „Naš nekdanji hlapec?“

„Da,“ je prikimala Ada. „On je to.“

Stara je nabrala ustnice, kakor bi hotela izpljuniti slino. Rekla pa ni niti besede. Ada se je potuhnila, bil je med njimi trenotek napetega molka, ki ga ni nihče pretrgal. Stara je počasi zlezla na stol, bolj prepadena kakor utrujena.

„Ali si vse dobila vrnjeno, kar so nam odnesli?“ je naposled izpregovorila.

„Vsega nisem dobila, polovico pa vendar.“

„Ali so tisti zaprti, ki so razbijali?“

„Ne, nihče ni zaprt.“

„Tako, nihče ni zaprt? — A kdo je vodil, ali veš to, in kdo je razbijal?“

„Bili so različni ljudje,“ je dejala Ada. Tedaj pa je vstal Koštrca, vtaknil v žepe roke in dejal:

„Stara, jaz sem ti razbijal, jaz sem vodil ljudi. — Ali bi rada še kaj izvedela?“

Zdaj je stara Rosenthalovka zopet nataknila lornjon in si ogledala Koštrco. Zaprlo ji je usta, nič več ni imela izpraševati. Dovolj je slišala. Njeno telo se je treslo, dokler je naposled niso napadli krči, da se je zrušila na stolu, zvijajoč se kakor pošast. Ada je kričala, dočim je Koštrca staro prijel in jo položil na posteljo. Potlej se je pa umaknil.

Teden dni ga ni bilo domov.

Ko se je vrnil, stare ni več našel; odšla je, dasi se je bila namenila ostati do jeseni pri hčeri. Zdaj ni imela tu česa iskati.

Koštrca ni rekel ničesar, tiho se je spravil na delo in stari Koštrca mu je pomagal. Spregovorila nista niti besede. E, bilo je vsega dovolj in stari je dobro vedel, kdaj je treba spregovoriti kakšno besedo. Tudi z ženo Koštrca ni govoril, dasi se mu je zdela za spoznanje spremenjena. Komaj z otrokom se je spustil v razgovor, pa je bilo videti, da se je odmaknil domu in življenju. Samo pri delu je bil, vedno je iskal dela in nikamor se ni ganil. Adi pa je bilo naposled vendarle preveč; ona ni bila ženska, rojena za samoto. Nekega večera je izbruhnila:

„Ludvig, pa vsaj povej, kaj je, da bom vedela, kako je z nama.“

„Ada, kaj naj ti povem? Vse, kar bi ti imel povedati, je, da ne morem razumeti usode, ki me je štiri leta pustila sprehajati se med kroglami, dočim so padali ljudje, ki bi danes bili krvavo potrebni doma.“

Naslonila se je nanj in zajokala.

Prvi bič je počil na vasi, v drugi polovici avgusta smo, in kadar bič počí na vasi, je znak, da je jesen. Pastirji ženejo na pašo, otave so že pokošene, sadeži na drevju zorijo, jabolka so rdeča in veje sliv se šibijo; pod jelšami že dobiš odpadajoče listje. To se bo poslej vleklo do konca oktobra.

Včeraj se je mimo Rosenthalovih peljala družina Bergmannovih, židov; peljali so se na postajo, potujejo na Madžarsko. Prišli so pogledat k sinu, ki je tu zgoraj gozdar. Ustavili so se pri Adi. Stara jim je pisala, kako je z njeno hčerjo. Bergmannova je še svojega moža odposlala, ko je hotela govoriti z Ado med štirimi očmi. In ta razgovor je močno vplival na Ado, to se je videlo; vsa vznemirjena je zdaj. Ne more se odločiti. Kaj pa, Bergmannovi so se odpeljali, jo povabili s sabo, vsaj za štirinajst dni. Ne, tako življenje ni za njo, ni da bi večno tu živela v samoti. Vsaj za kratek čas

naj pogleda k njim, potlej se pa zopet vrne, če že hoče. Toliko, da ne povedo, kakšno neumnost je napravila s to svojo prenačljeno poroko. Kmeta je vzela — moj bog, še spregovoriti niso hoteli z njim, še pogledali ga niso. Ada, Ada, kakšen nesmisel si storila. To se v našem rodu ne dogaja.

In Ada je vsa zmedena. Hodi okoli kakor senca in ne ve, kaj ji manjka. Gleda prihajajočo jesen, posluša pesem pastirjev, nekaj čudnega ji budi to v prsih. Spomin ji češče uhaja v mesto. Tam se bo zdaj začelo pravo življenje, ko se ljudje zopet zbero. Bergmannovi so ji samo malo nakazali vsega, ji komaj mimogrede omenili vse družbe, ki jo tam čakajo, vse tiste podrobnosti, ki jih je Ada tako željna. In ko pride od matere pismo, tedaj omahne.

„Ludvik, poslušaj me. — Mama mi piše, naj pridem za dober teden k njej.“ Njene oči sanjajo, čakajo, kaj bo mož ukrenil. Zadnje čase se nekam čudno vede, nič več ni surov, nič več ne pohajkuje. Starejšega otroka, ki je čudovito njemu podoben, jemlje na kolena in mu prepeva. Pogovarja se s svojim očetom in zdi se, da Ade pri vsem tem ni poleg.

„Tako, piše ti, da bi prišla k njej? Samo za teden dni? Toliko boš skoraj potrebovala za pot. In še ne odpočiješ se ne. — No, stari,“ je poklical očeta. „Kaj praviš ti? Saj lahko gre. — Seveda pojdeš z otrokom? No, enega bova že imela na skrbi. Toliko se bova razumela, da mu ne bo hudo. — Kako misliš, takoj ali kasneje? Mislim, da bi v jeseni ali celo pozimi bilo najlepše. Imel sem prijatelja na fronti, iz mesta je bil doma, pravil mi je najrazličnejše stvari o mestu, o plesih, o gledališču — kaj jaz vem, kaj je to gledališče — ampak, toliko se mi zdi, da je pozimi najlepši čas.“

Ada je vesela tega; sicer čuti, da se za tem odgovorom skriva še nekaj drugega, toda njo je misel na mesto tako prevzela, da noče vedeti ničesar. Zopet se dobrika Koštrci, kakor bi hotela zabrisati vse, kar je bilo zadnja leta med njima neprijetnega. In tudi Koštrca se je nekam popravil. Dobro volje se sprehaja med delom, govori zopet na široko in dolgo o vseh mogočih stvareh. Pripoveduje o svojih vojnih dogodivščinah, o svoji podčastniški službi po vojni, ko se je že visoko povzpел, in zdaj se smeje vsemu tistemu; bilo je nekaj prigodniškega, izzveni iz tega pripovedovanja. Pripoveduje o tistem pohodu na Rosenthalovo trgovino: on je vodil vse skupaj, to se pravi, da je takorekoč sebi razbijal. Seve, če ne bi bili razbili, tedaj ne bi nikdar dobil Ade, to je res, in je torej bilo nujno, da je tako prišlo.

„Mislim, da bi rajši videl, da ne bi bili razbili, da ne bi prišlo do najine poroke,“ reče Ada, zakaj zdaj je zopet treba o tem govoriti in zdaj je prilika, da človek lahko kaj več pove, kakor ob drugih časih.

„Mislim,“ odvrne Koštrca, „da je moralo vse tako biti. Tak čas je bil. Zdaj je kaj takega nemogoče. Če se zamislim, da smo še pred dobrimi petimi

leti hodili tod s puškami na rami in streljali, nosili rdeče trakove na kapah, potlej se mi zdi, da sanjam.“

„Takrat si rekel, da se civilno poročiva.“

„Seveda sem rekel in to bi se bilo zgodilo, če bi zmagali in izvedli, kar smo nameravali. A kaj hočeš, ko je vedno tako, kakor drugi hočejo. Malo nas je bilo.“

„Kje so zdaj vsi tisti boljševiski —“ se je smehljala Ada. „Kakšna stvar je bila to. In celo resno ste se bili.“

„Saj smo tudi resno mislili; nič ne misli, da je bilo vse tako. — Življenje še ni dozorelo. Ljudje niso bili pripravljeni. Tu niste vedeli, kaj je vojska, zato vas je odbijalo. Ampak, nič se ne boj, kadar pride zopet do vojske, tedaj se ne bo več nihče tepel, temveč se bodo vojaki obrnili, marširali domov — pametnejši kot smo bili mi, ki smo štiri leta streljali drug na drugega, — in doma postreljajo vse žide in vso gospodo in potlej uredijo sami svoje stvari, kakor jim bo samim prijalo. Toda, ljudje morajo prej še mnogo trpeti, da dozore.“

Ada o vsem tem ni prav nič premišljala, to ji je bilo tuje; bolj je poslušala zvok njegovega glasu, zdaj, ko se je zopet nekoliko razgibal, ko ni več tako molče posedal. Ali ni naposled vendarle ljubila tega Koštrca, tega nekdanjega fakina, ki je najprej zbral ljudi, da so šli njim razbijat, potlej prišel iste ljudi kaznovat in bil nazadnje velik boljševisk? Zdaj vidi, da je vse to bilo nezrelo, samo slučajno, toda ta človek zdaj gleda vendarle drugače, kakor je gledal tedaj. Toda svojega odhoda le ni preložila na drugo leto, kakor je trenutno pomislila, da bi bilo dobro. Ne, mesto je preveč vleklo in bila je preslabotna, da bi temu klicu ušla.

Ko je prišla prava jesen, ko so ljudje prepevaje trgali koruzo in odhajali v gorice na bratvo, tedaj se je Ada odpravila. Spravila je s težavo toliko denarja skupaj, da bi ji bilo za pot. Kupila si je lepo obleko in otroka je lepo oblekla. Hodila je z možem po trgovinah in on je moral odločati, kaj ji bolje pristaja:

„Ne smejo misliti, da smo berači pri nas,“ je rekla.

„Dà, da bi te bilo sram med njimi. — Doma je vse dobro, v mestu pa mora biti človek spodobno oblečen.“

„Pospremi me,“ mu je rekla, ko je bilo že vse pripravljeno za odhod.

„Tako? No, pa te pospremim.“ Nesel ji je kovčeg. Bil je zgovoren vso pot. Smejala se mu je, čeprav ji niti malo ni bilo do smeha, ker je vedela, da je vse to samo velika laž. Šel je z njo prav na postajo — lepo se je bil oblekel.

„No, poljubi me za slovo,“ mu je rekla, ko je stal tam, ne da bi kaj mislil na to.

„Tako? No, pa te poljubim.“ Sklonil se je k njej, iskala je za njegovim pogledom, pa ga ni ujela. Čutila je: najbolje bi bilo, vrniti se, dokler je še čas. Toda vlak je piskal, treba je bilo vstopiti.

„Da se mi tam ne omožiš,“ ji je še rekel in se smejal.

„Ne, ampak tudi ti se ne smeš!“ Mahala mu je z roko, on pa je samo gledal za odhajajočim vlakom, in ko se je vlak odmaknil, se je oprijel stene, da se ne bi sesedel.

Doma je sedel stari Koštrca ves sključen, glodal sesek na pipi in zibal na kolenih otroka. Beli lasje so mu segali izpod klobuka, v njegovem obrazu je bilo nekaj topega.

„No, stari,“ je rekel mladi Koštrca. „Zdaj smo sami.“

„Da, sami smo.“

„No, vidiš, v življenju se pomalem vse uredi. Eh, kaj pa, če ne bi bilo mnogo neumnosti, kakšno življenje pa bi to bilo?“ In smejal se je široko.

„A kaj misliš zdaj ukreniti?“ je vprašal stari.

„Ne vem,“ je odvrnil sin. „Nisem še natančno premislil. — Nekam me glava boli. Spat pojdem; ko se prespim, bom vse bolje premislil.“

In ko sin spi, se staremu razvleče obraz, pa se zadrži in začne praviti otroku lepe zgodbe, spominjajoč se jih iz daljne mladosti, ko so njega gahnile v srce.

Dva tedna kasneje pride pismo iz mesta: Ada je pisala. Prosi, če bi smela ostati še nekaj časa pri materi. Zdravnik ji je predpisal, da mora ležati, ker je nekaj malega bolna.

„Misliš, da je res bolna?“ vprašuje stari Koštrca.

„Kako misliš ,res‘?“

„No, če ni to kakšna izmišljena malárija.“

„Ne, to je resna bolezen. Moram ji odgovoriti.“ In pisal ji je, naj le ostane, dokler bo bolna, da ne oboli še močneje.

Ampak bolezen, se zdi, se le predolgo vleče. Že zdavnaj je sneg pokrival ravnino. Treba ji je sporočiti, naj zdaj nikar ne prihaja, ker so veliki snežni zapihi. Naj se sneg malo poleže. Tu so vsi zdravi, želijo, da bi tudi ona bila in se dobro imela. — Naposled ji pa Koštrca sporoči, da je našel dobrega kupca za hišo. Sam bi sicer nerad prodajal, vendar, kaj jim je potreba tako velike hiše; kupili bi manjšo. Dve tretjini denarja pa pošlje njej v mesto. Naj premisli, kako bi bilo bolje. Po njegovem mnenju bi bilo najbolje, oditi kam v mesto in začeti prav znova. Kaj malega najprej. Ona je že tam, naj bi kaj poiskala in potlej še njemu sporočila, kako je, da bi prišel z otrokom za njo.

Ne, ne, zdaj se je Ada prestrašila; to pa je le preveč drzno. Kaj si misli Koštrca! Ali bi se je rad odkrižal? Takoj mora domov. In ko je prvi štrk

zaklopotal na dimniku, se je vrnila tudi Ada, lepo oblečena. Koštrca ji je prišel naproti na postajo. Smehljaje se je izstopila.

„No, poljubi me,“ je rekla, ko ji je ponudil samo roko.

„Naj te poljubim? Seveda, skoraj bi pozabil, ko te že dolgo nisem.“ Več pa zdaj ne spregovorita. Najameta si voz, da ju zapelje domov. Koštrca se upira temu, Ada pa vendar hoče. In tako sedita na vozu, Koštrca drži otroka v naročju in mu nekaj pripoveduje. Adi — se zdi — nima česa povedati.

„Povej mi vendar kaj,“ reče naposled Ada. „Kako ste živeli?“

„To, kako smo živeli?“ se popraska po nosu. „Dobro, hvala bogu, tako, živeli smo.“

Zdaj prične ona: očita mu, kakšna pisma ji je pisal, kakor bi jo hotel odsloviti, kakor bi se je bil naveličal. Saj se je najbrže tudi je. Že delj časa ga opazuje, da mu nekaj ni prav. Saj je prej vedel, da ni tako bogata, da bi kar tako živeli. Lahko bi si kaj izmislil, da bi bilo laže, pa nič. Zdaj jo je pa mislil še odsloviti. Hišo bi prodal, denar odposlal njej, sam pa ostal tu. Toda spoznala je njegovo namero. Res ni pričakovala, da bo tako hinavski z njo. Zakaj ji ni naravnost povedal, da se je je naveličal, to bi bil dolžan storiti.

Ne, Koštrca ne odgovori ničesar. Kaj naj bi tudi odgovoril?

„Za boga, tak povej vendar kaj. Vsaj to reci, ali je prav, da sem prišla, ali ni prav. Saj se še lahko vrnem.“

„Ne vem,“ de naposled. „Res ne vem, Ada, kaj bi bilo zate bolje. Mislim, da bi bilo najbolje, če bi bila tam ostala. — Saj si se težko vrnila, ne?“

Ada je užaljena. Ne, kaj takega res ni pričakovala, takega sprejema. Oči ji postajajo vlažne. Zdaj ve, pri čem je.

„Mislim,“ je skušal pojasniti, „meni je že prav, da si se vrnila, pa tudi za otroka bo bolje. Toda, Ada, tu ni mesto, tu je dežela, treba bo delati na polju, treba bo hoditi bosa, molsti krave, prenašati s seboj smrad po hlevu, svinjam jesti dajati, pregledovati kure, če imajo jajca, in ne bo ne družbe ne gledališča ne lepih oblek.“

Ada je vesela; zdaj je vsaj nekaj iztisnila iz njega. Da le govori in se ne drži, kakor bi jedel dren. Vse to jo čaka in še mnogo drugega, toda njej se hoče vsega tega. Dovolj je mesta, treba bo pozabiti nanj.

„Misliš, da ne zmorem?“

„Kaj ne bi zmogla! Tisti časi so minili, ko tega ne bi zmogla.“ Toda oba se zavedata, da bo to zelo težko.

Stari Koštrca pa pestuje starejšega otroka, to se pravi, ima ga vkle-njenega med kolena in mu razlaga; gledata cvetočo breskev na podoknih, poslušata brenčanje čebel, ki iščejo med cvetjem. Ne misli nase, nase je on že zdavnaj pozabil, na sina misli, na tega njegovega otroka; to je, ta

otrok bo segal nekam daleč v bodočnost in to je vendar čudno. Kaj pa, znabiti bo boljši boljševik kakor njegov oče, znabiti bodo pa tedaj že druge stvari gibale svet.

Ko pa se potlej sreča s svojim sinom, si ta mane roke; nekam vesel je.

„No, stari, kaj praviš, začeti bo treba.“

„Začeti? Eh, ti že dolgo začenjaš in mnogo stvari si že začel; ne vem, kaj boš zdaj zopet začel. Ampak dobro bi vendar le bilo. Mislim, da je pri tebi vedno najlepše, kadar nekaj začneš. Da bi tudi le do konca izvedel.“

„Ne boj se. Ti se zame nič ne boj. Zdaj bomo začeli z življenjem.“

Vraga, kako pečejo oči! Ali tudi tebe pečejo oči? Zdi se, da tudi mladega Koštreo pečejo in prav tako Ado. Saj pravim, to je od tega pomladnega vetra. Pa naj le vleče, saj je prijeten, da le sije sonce in cveto breskve.

Ade nič ne moti, da se vsako jesen Bergmannovi peljejo v mesto, da se ustavijo pri njej, nič je ne moti, da ji pripovedujejo mestne novice. Tudi je nič ne moti, da ji vedno povedo, kdo vse se je odselil iz te pokrajine v mesto, in nič je ne moti, če pravijo, da tu ni mogoče stalno živeti. Naj le gre, komur se zdi, ona ne čuti potrebe, da bi šla. Kaj bi to, treba se je nekje usesti in tam ostati. Njene roke so vse razpokane, njene bose noge so rdeče od vetrov, spomladi krvavijo, njena obleka je raztrgana, ruta na glavi ji vihra v vetru. Po dvorišču pa se pojata mladi Koštrca, sedemletni, in šestletna Mari, na prtu pa poseda dveletni Ludvig, in že je na poti četrti. No, saj Koštrčev rod ni tako slab. In če bodo vsi boljševiki, kakor je bil oče, potlej, potlej ne bo ostala nobena židinja na svetu; najprej bodo vse razbili, nato jih pa poročili.

Zbogom, Bergmannovi!

„Univerzitetna biblioteka“ v Ljubljani

Dr. Joža Glonar

III.

(Konec.)

Zvonki bobni za gorami.
Ruski pregovor.

Biblioteka, ki je nastala kot organski plod stoletnih kulturnih strem-
ljenj Ljubljane, je v teku 19. stol. postala žrtev preorganizacije av-
strijskega višjega šolstva in s tem zgubila plodna tla za višji razmah. Že
kronologija velikih darov in nakupov je nad vse značilna: v drugi polovici
19. stol. takorekoč ne moremo več govoriti o njih. Tako je Ljubljana, ki se
je svoje dni kosala z drugimi znanstvenimi in kulturnimi centri, ki je dajala
mesta in dela učenjakom svetovnega slovesa, počasi tudi s te strani dobila
pečat provincijalnega mesteca.